

Juho Aitamurto ja hänen hiihtäjäveljensä

Kun ryhdytään hakemaan kaikkien aikojen tunnetuinta utajärvistä, lienee suurhiihtäjä Juho Aitamurto Isa Aspin ohella eräs vankimmista ehdokkaista. Utajärviset jälkipolvet ovat pystyttäneet hänelle hautamuistomerkin Syvänojanniemeen. Hänen veljensä Aapo ja Antti Aitamurto, Juhon veroisia, ellei parempiakin suurhiihtäjiä hekin, on unohdettu. Sellaista se maailman maine on.

Juho Aitamurron syntymäpaikaksi mainitaan kirjallisuudessa tietenkin Utajärvi. Todellisuudessa hänen vanhempansa, Utajärven Murronkylässä syntynyt talollisenpoika Juho Aitamurto ja Muhoksen Muhoskylän Karhusaassa syntynyt Reeta Maria Karppinen, syntyään Karhusaari, asuivat Juhon syntymän aikaan 14.3.1864 Tyrnävän Ängeslevällä. Sieltä he muuttivat kohta Juhon syntymän jälkeen Utajärven Murronkylään.

Juhon isä, vanhempi Juho, lopetti päivänsä Murronkylässä 1881, ja Juho-pojasta tuli 17-vuotiaana Aitamurron pientilan isäntä. Utteran isäntä tulikin. Rahasta oli talossa silloinkin nuusaa, ja Juho hankki sitä tervanpoltolla. Tervasouvi aiheutti sen, että häntä sakotettiin 18-vuotiaana metsänhaaskauksesta, aivan kuten monia seudun varttuneempiakin isäntämiehiä. Lisäansioita Juho hankki savotoista ja toimimalla teurastajana.

Hiihtouransa Juho Aitamurto aloitti 26-vuotiaana eli verraten vanhana. Muu tuskin olisi ollut mahdollistakaan, sillä Utajärven tietävästi ensimmäiset hiihtokilpailut pidettiin vasta 1890. Juho voitti nuo Utajärven ensimmäiset hiihtokilpailut ja lähti mittauttamaan kykynsä samana talvena pidettyihin Oulun toisiin hiihtoihin. Menestys ei ollut yhtä hyvä. Iisalmelainen Kalle Eskelinen voitti, ja Juho oli vasta kymmenes.

Seuraavana talvena Juho yritti Oulussa uudelleen. Hän roikkui sinnikkäästi kolmanneksi tulleen hiihtäjäkuuluisuuden Juho Ritolan kannoilla, mutta jäi lopulta hänestä 43 sekuntia ja voittajasta Aapo Luomajoesta puolisen kilometriä. Neljäs sija antoi intoa ryhtyä harjoittelemaan uutta sivuammattia varten.

Aapo Luomajokea pidettiin jo kansallissankarina. Hänen valokuviaan sai ostaa Oulusta Jalanderin ja Bergdahlin kirjakaupoista. Tämäkö lie ollut kannustimena ja tavoitteena; ainakin Juho ryhtyi harjoittelemaan entistä enemmän ja tehokkaammin.

Usein hiihdetty harjoituslenkki oli Murrosta Muhosperän kautta Ouluun ja takaisin. Siinä olisi mallia nykyajan kilpahiihtoharrastelijoille! Toinen, lyhyempi harjoituslenkki oli käydä saunan lämmityksen välissä Muhosperän Karppilassa ”tytöissä”. Juhon uurastuksen kannustimena olivat sen ajan reilut rahapalkinnot, mutta oli Juholla myös runsaasti kunnianhimoa, halua olla paras.

Menestys seurasi vuonna 1892. Silloin hän voitti Oulun 30 kilometrin hiihdon. Seuraavana vuonna hän jäi samalla matkalla toiseksi Ritolan jälkeen. Samoin kävi parin päivän jälkeen hiihdetyssä 50 kilometrin kisassa. Tulevina vuosina seurasi sitten sekä voittoja että täpäriä tappioita.

Vuonna 1896 osallistui Oulun hiihtoon myös pikkuveli Aapo. Hän tuli 30 kilometrin hiihdossa neljänneksi. Juho oli pitemmällä matkalla toinen. Aapo paranteli sijoitustaan vuosi vuodelta: Hän oli 1897 toinen, samoin kuin isovelji Juho 60 kilometrillä. Seuraavana talvena eli 1898 Aapo jo voitti Oulun hiihtojen 30 kilometrin matkan.

Juho Aitamurron ehkä mieluisin voitto tuli 1895 Helsingin hiihtojen 60 kilometrillä. Mukana olivat kaikki maan parhaat hiihtäjät tavoittelemassa 200 markan suurpalkintoa. Paluumatkalla Juho voitti vielä Tampereella 30 kilometriä ja 100 markan palkinnon. Juho itse kertoi vanhoilla päivillään silloisesta kotiintulosta: ”Emäntä oli iloinen vihdoin palattuani suuren rahakasan kanssa.”

Tämän menestyksekkään kilpailumatkan jälkeen Juho muutti pariksi vuodeksi Helsinkiin Brandtin suksiliikkeen palvelukseen ja jatkoi samalla kilpailu-uraansa vaihtelevalla menestyksellä. Vuonna 1897 oli Helsingin hiihtojen 30 kilometrillä mukana Ritolan ja muiden kuuluisuuksien lisäksi pikkuveli Aapo Aitamurto. Aapo pesi koko joukon, Ritolan viidellä ja isonveljensä kahdellatoista sekunnilla. Koko kolmikko matkusti kilpailun jälkeen Pietariin ”ruplia tienamaan”. Hiihdettiin 30 kilometriä Nevan suulta Kronstadtin. Nytkin voitti Aapo-veli, Juho oli toinen ja Ritola kolmas. Hiihtovaltikka oli siirtynyt pikkuveljelle.

Palatessaan Pietarista veljekset kilpailivat vielä Kotkassa, mutta hävisivät kymiläiselle Matti Pyykköselle. Se oli Juho Aitamurron viimeinen kilpailu. Hän oli 33-vuotias lopettaessaan lyhyen mutta loistokkaan kilpailu-uransa. Osasyynä saattoi olla Juhon kertoman mukaan sekin, ”kun pikkuveli hyppi silmille”. Juho ei keskeyttänyt yhdessäkään kilpailussa eikä myöskään jäänyt koskaan ilman palkintoa. Hänen pituutensa oli kilpailuaikana 174 senttiä ja painonsa 80 kiloa.

Hiihtouransa jälkeen Juho Aitamurto harjoitti teurastajan ammattia ja kuljetti kuolinpäiväänsä asti postia Utajärvellä Murronekylään. Kirjoittajalla on hieman ”tuhma” muisto näistä Juhon postimatkoista. Talvisin Juho teki postireissut tietysti hiihtäen, ja hänellä oli tapana kääntää ennen postitoimistoon menoa avomäystimillä varustetut pitkät suksensa valmiiksi paluusuuntaan. Eräänä talvena me pojanmukurat käänsimme Juhon suksat edelle ja seurasimme Juhon matkaanlähtöä. En tiedä, huomasiko Jussi keppostamme, lähti kuitenkin matkaan suksen kannat edellä ja murahteli kovalla äänellä: ”Karraa mitä karraat, mutta Murtoon mennään.”

Tiedossani on toinenkin Juhon karua luonnetta kuvaava juttu. Hänet oli kutsuttu kunniavieraaksi Oulun hiihtojen 50-vuotisjuhlaan. Sieltä palatessaan hän poikkesi Kotosen kauppaan ja otti repustaan kirjan, antoi sen Kotosen Maijalle ja virkkoi: ”Tämmöisen antoivat, pidä sinä se, minä en tuommosta Murtoon raahaa.” Kirjan kansisivulla oli omistuskirjoitus: ”Nuoruuteni suurelle urheiluidolille Juho Aitamurrolle” ja akatemikko V. A. Koskenniemen allekirjoitus.

Suurhiihtäjä Juho Aitamurron elämä päättyi suksat jalassa, kuten hän oli elänytkin loistokkaammat hetkensä. Vanhemmiten huonokuuloiseksi käynyt Juho Aitamurto jäi postireissullaan junan alle Utajärven asemalla talvisodan ensimmäisten viikkojen aikana 12.12.1939.

Kun muistetaan Juho Aitamurron urheilu-uraa, hänen nuorempien veljiensä Aapon ja Antin nimet helposti unohtuvat. Kuitenkin he olivat lähes isoveljensä veroisia, Aapo ehkä vanhempaa veljeään parempikin suurhiihtäjä. Murronekylässä 2.7.1876 syntyneen Aapo Aitamurron voitoista on kerrottu jo edellä. Hän sijoittui hyvin myös monissa muissa hiihtokilpailuissa. Veljeksistä nuorin, Antti Aitamurto, syntyi Murronekylässä 19.7.1878. Hänen hiihtosaavutuksistaan loistokkain on Oulun hiihtojen 30 kilometrin voitto vuonna 1904.

Aitamurron veljesten isoisä oli Utajärven Väänäsiä. Jos seurataan veljesten sukujuuria vielä kauemmas, miespuolinen sukujohde johtaa 1600-luvulla Oterman Koukkariin. Avioliittojen kautta Koukkarista lähteneillä Aitamurtojen esi-isillä on sukusiteitä moniin Utajärven vanhoista kantasuvuista, esimerkiksi Pyykköihin, Räisäsiin, Poutiaisiin, Nurroihin, Raappanoihin ja Korhosiin.

Veljesten äiti oli näissä tarinoissa sarkasodan yhteydessä mainittua Hoffrenin sukua. Hänen sukujuurtaan voidaan edetä vaikkapa Ruotsin Uumajaan 1500-luvulle, kalakauppias Surssillin perheeseen, ja myös lukuisiin 1600-luvun pappis- ja porvarissukuihin. Väänäseltä Pikku-Murtoon muuttaneet ja siellä Aitamurron sukunimen saaneet Aitamurrot eivät näytä olevan sukua Murronekylästä lähteneisiin ja samaa sukunimeä käyttäviin Muhoksen Aitamurtoihin.

Juho Aitamurtoa nuoruutensa hiihtoihanteena pitänyt V. A. Koskenniemi kirjoitti vuoden 1895 Oulun hiihtoja seurattessaan hiihtokuninkaiden, Aitamurron ja Ritolan kunniaksi runon:

Nyt vähitellen, kukin suunnaltansa

jo saapui päivän sankarit.

He oli otteluhun valmiit

ja kukin yhtä varma voitostaan.

Tuolt tuli Ritola ja Aitamäki,

vain ensi palkintoja kummallakin.

Jo ympär Ritolan ja Aitamäen

nyt kokoutuvan muunkin hiihtoväen

jo nähtiin suksillansa keinutellen

ja tamineita lähtöön valmistellen.

Kirjoittaja: Pekka Oilinki